

Posudek na bakalářskou práci Šimona Koukala *Obraz člověka v Sofoklově dramatu: Etická identita tragického vědomí* (ÚFAR 2017)

Jakub Jirsa

Šimon Koukal (dále autor) chce ve své práci postihnout základní rysy obrazu člověka přítomné v Sofoklově dramatické tvorbě (s. 6; všechny odkazy jsou do textu práce, není-li uvedeno jinak). Tento úkol podle něj není jen výkladem jisté „Sofoklovy antropologie“, avšak podle autora se dostane i k normativnímu výkladu „jak by měl člověk žít“ (s. 6). Navzdory zajímavým pasážím v práci a dokladu erudice autora si nejsem jist, zda je tohoto cíle dosaženo.

V úvodu autor představuje hlavní téma práce a způsob, jakým by mělo být naplněno. Hrdinové Sofoklových tragédií podle něj představují odchylku od lidské přirozenosti, takže lze negativně vymezit Sofoklovu představu o normativních rysech lidské přirozenosti (s. 7). Tento přístup vyžaduje poměrně komplexní rozbor tragédií, jelikož výklad hrdinské „odchylky“ či *hybris* ještě nemusí odhalit pozitivní pravidlo, jak by měl člověk žít či jednat – dojde jen k vyloučení jedné jisté možnosti. Tohoto komplexního pohledu se autor snaží dosáhnout pomocí kombinace rozborů více textů do jednoho, uceleného výkladu.

Prvním momentem výkladu tragédie, kterému se autor věnuje, je čas (s. 8-11); Sofokla podle autora charakterizuje především otevřenost náhodě, která podle něj dokládá „vědomí bytostné fragility a podmíněnosti člověka“ (s. 10). Následuje pasáž o „etickém kodexu“ u tragiků (s. 11-13), distanci (s. 13-15) a tragédii jakožto *mimésis praxeós* (s. 15-16). Tyto pasáže zřejmě předkládají aspekty metodologie čtení tragédií. Zde vidím dva nedostatky: není jasné, jak jsou tato témata zohledněna v dalším výkladu, a pokud bych tyto pasáže chápal jako jistý metodologický úvod do čtení tragédií, pak jde o velmi parciální a eklektický způsob (mj. proto, že následující výklad si všímá jiných momentů, např. ambivalence různých významů či bezmeznost a otevřenost lidského jednání aj.).

Druhá kapitola práce si všímá několika vybraných aspektů heroického charakteru: studu, cti a smrti, kdy je příkladem Aias ze stejnojmenné tragédie (s. 17-26), motiv ambivalence z *Oidipa Krále* (s. 26-30) a divokost Filoktéta (s. 30-33). Tyto rozborů plně odpovídají úrovni bakalářské práce, avšak není jasný jejich vztah k hlavní tezi práce. Vidíme sice jisté momenty heroického chování a příklady pravidel, podle kterých hrdina jedná. Není však jasný vztah k výše zmíněné normativní otázce, jak má člověk žít – jak má žít člověk, který není ukřivděný Aias, vědoucí nevědoucí Oidipus či Filoktétés na pustém ostrově.

Náplní první poloviny třetí kapitoly, nakolik jí rozumím, je konfrontace herojské transgrese s jednotlivými aspekty lidského jednání, které popisuje Arendtová ve *Vita*

activa (s. 34-38). Autor ukazuje, jak hrdinové překračují kritéria, která Arendtová vymezuje pro lidské jednání. Tento postup by si zasloužil odůvodnit – proč zrovna Arendtová a jaké jsou důsledky hrdinské transgrese vůči pravidlům běžného, lidského jednání.

Druhá polovina třetí kapitoly (sekce III.3.1-III.4) rozebírají motiv ironie (ve vztahu božské řeči a lidského údělu), *daimóna* a sebepoznání na základě *Oidipa krále*. Není však zřejmé, zda je výsledkem rozboru víc, než klasické schéma zvíře – člověk – bůh (resp. nižší než lidské – lidské – vyšší než lidské).

Čtvrtá kapitola by měla být závěrem, ve kterém čtenář očekává shrnutí předchozích interpretací a jejich vztahy k hlavní tezi práce představené v *Úvodu*. Místo toho však závěr obsahuje nové úvahy o lítosti (IV.1) a praktické moudrosti či rozumnosti ve spojení s ideálem harmonické jednoty ctností (IV.2). Zejména druhé téma by vyžadovalo mnohem více prostoru. Takto složitá a klíčová téma působí v závěru dosti problematičtěji a opět není jasné, jak se k němu mají předchozí interpretace a výklady o jednotlivých aspektech Sofoklových tragédií (ponechávám stranou poznámku 118, která se velmi stručně snaží popsat význam pojmů *sófrosyné* a *frónésis* u Aristotela a Platóna).

Domnívám se, že práce obsahuje řadu důležitých momentů a zajímavých interpretací. Text splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci, ačkoli pasáže, které jsem výše označil za metodologické, by si zasloužily dopracování skrze studium různých možných přístupů k antické tragédii (možné začít studií Simona Goldhilla „Modern critical approaches to Greek tragedy“ v P. E. Easterling (ed.), *The Cambridge Companion to Greek Tragedy*). Zároveň se ale domnívám, že práci se nedaří dostat vlastnímu tématu a záměru, který si autor vytyčil. Vztah mnoha pasáží k Sofoklově normativní antropologii zůstává nejasný (viz výše) a autor mnohdy zůstává jen u popisu výjimky či herojské transgrese tam, kde by měl nastoupit pozitivní výklad vztahovaný k etické otázce, jak by měl člověk žít.

Partikulární otázky pro obhajobu:

- Autor na několika místech hovoří o povinnosti, resp. např. na s. 36 zdůrazňuje: „Vždyť já se беру там, kam *musím* jít ...“ Jaký je charakter tohoto „musím“, o jakou povinnost se jedná a jaký je její vztah k normativní otázce položené autorem v úvodu práce?
- Dokázal by autor odůvodnit, proč je pro porozumění Sofoklovi důležitá konfrontace s veršemi Hérakleita? Autor vychází z Pecchioliho článku (pozn. 103), avšak jeho vlastní motivace není z textu zřejmá.
- Na str. 48 autor píše: „*Proti sobě zde stojí na jedné straně heroicky-individualistický étos implicitní aristokratickému členění společnosti a na druhé straně étos občanský s akcentem na vzájemnou rovnost, jenž je vlastní společnosti*“

demokraticky uspořádané.“ V dřívějším textu práce však nenacházím pasáže, které by k tomuto závěru vedly, nenacházím ani argumentaci, která by tento motiv zpracovávala. Tato námitka se netýká samotného obsahu tvrzení, které může být správné (k tomuto politickému či společenskému aspektu tragédie, srov. Vernant, J.-P., & P. Vidal-Naquet, *Myth and Tragedy in Ancient Greece*, které autor uvádí v seznamu literatury). Dokázal by autor rekapitulovat, jak se k této dichotomii dostal na základě svých předchozích interpretací?

Vzhledem k výše uvedeným otázkám a pochybnostem navrhuji práci hodnotit „horší dvojkou“, tj. mezi velmi dobře a dobře. Výslednou známku následně samozřejmě určí obhajoba.

10.8.2017